

Modern Türklük

Araştırmaları Dergisi

Cilt 13, Sayı 4 (Aralık 2016), ss. 179-191

DOI: 10.1501/MTAD.13.2016.4.56

Yusuf Has Hacib Özel Sayısı

Telif Hakkı®Ankara Üniversitesi

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü

Yaşname Geleneği İçinde Kutadgu Bilig ve Kutadgu Bilig’de Yaş Konusu

Mehmet Vefa Nalbant

Pamukkale Üniversitesi (Denizli)

ÖZET

Karahanlı Türkçesi edebî çevresinin en önemli eseri olan Kutadgu Bilig, döneminin dil özelliklerini gözler önüne seren bir eser olmakla kalmayıp, XI. yüzyılın Türk kültür havzasının tüm öğelerine yer vermesiyle de büyük değer taşır. Mesnevi tarzının Türk edebiyatındaki ilk örneği olan söz konusu eser bu form içinde sözlü gelenekten alınmış başka edebî ürünleri de bünyesinde taşımaktadır. Bunlardan en belirgin olanları atasözleri olmakla birlikte, yer yer yaşla ilgili olan beyitlerde bir yaşname havası sezilenmektedir. İncelememiz çerçevesinde yaş meselesine sadece Kutadgu Bilig’deki beyitlerin bir yaşname olup olmadığı yönünde değil, insandaki fizyolojik değişiklikler, yaşa göre yeme ve içme, yaşa göre rüya ve bunun yorumlanması ve merdiven motifi bağlamında da bakılacaktır.

ANAHTAR SÖZCÜKLER

Yaşname, Devriye, Kutadgu Bilig.

ABSTRACT

Kutadgu Bilig, the most important work of the literary environment of Karakhanid Turkish, is not only a work that reveals the linguistic characteristics of his era, but also it is also of great value because it includes all the documents of the Turkish culture in that specific basin. This work, which is the first example of Mesnevi style in Turkish literature, carries other literary products in this form taken from oral tradition. The most prominent of these are the proverbs and as a whole, the text make us sense that it was the age of the epic when the couplets are considered. We cannot examine the couplets in Kutadgu Bilig, not only according to whether they are examples of the age of the epic or not, but also by focusing on the physiological changes because of aging such as the lines on the face, eating and drinking habits due to changes in one’s age and specific elements such as dream interpreting and stairs.

KEY WORDS

Age Epic, Devriye (Rev), Kutadgu Bilig.

1. Giriş

Halk edebiyatı ürünleri içinde yer alan ve bu edebiyatın üslubu içinde bir forma sahip olan yaşnameler veya diğer adıyla yaş destanları insan hayatını merkez alarak, ana rahmine düşüşünden, ölümüne varıncaya kadar hayatın her dönemini o dönemin ortaya çıkan belirgin özellikleri çerçevesinde ele alan eserler olarak değerlendirilmektedirler.

Yaş Destanı, Yaş Türküsü, Ömür Destanı, Hayat Destanı, Vücutname ve Mahrasnâme (Çelebioğlu 1984: 1; Kaya 2016: 1) gibi sözlerle de anılan bu edebî türün edebiyatımızdaki ilk örneklerinin ne zaman ortaya konduğu konusu ise tartışmalıdır.

Özellikle âşık tarzı halk edebiyatı geleneği içinde ortaya konmuş yaşnamelere bakıldığında bunların belirgin bir forma sahip oldukları ve yaş dönemlerini esas alarak kaleme alındıkları kolaylıkla görülmektedir. Bir destan olarak görülen ve bu formda yazılan yaşnameler şekillerine göre şu başlıklarda değerlendirilmiştir:

1. **Bütün insanları konu edinen yaşnameler:** Yaşnamelerin pek çoğu bu tarzdadır. Bunlarda, cinsiyet ve ırk farkına bakılmaksızın insanların çocukluk, gençlik olgunluk ve yaşlılık dönemleriyle, bu dönemlerdeki ruhi ve fiziki durumları ele alınmıştır.

2. **Kızları/kadınları konu edinen yaşnameler:** Âşıkların güzelleri ve onların belli yaşlardaki özelliklerini değerlendirdikleri yaşnamelerdir.

3. **Şairlerin kendi özel hayatlarını ele aldıkları yaşnameler:** Âşıkların kendi hayatıyla ilgili olarak bazı bilgilere yer verdikleri yaşnamelerdir. Bu tip yaşnameler aynı zamanda biyografik çalışmalarda kaynaklık etme özelliğine sahiptirler.

4. **Sosyal tenkit konulu yaşnameler**

5. **İnançla ilgili yaşnameler** (Kaya 2016: 2-3).

Çelebioğlu (1984: 153-154) ise, yaşnameleri muhtevaları bakımından; genel olarak insanın ömrüyle ilgili yaşnameler, kız ve kadın ömrüyle ilgili yaşnameler, şairin hayatıyla ilgili yaşnameler, ömrün mevsimlere vb. benzetilerek anlatıldığı yaşnameler şeklinde tasnif etmiş ve yaşnamesi bulunan şairler arasında Yusuf Has Hacib'i sayarak Kutadgu Bilig'den alınan 364-377. beyitler arasındaki sözleri bu tasnifinde genel olarak insan ömrünü konu alan yaşnameler arasında göstermiştir.

Çelebioğlu (1984: 1) yaşname yazma geleneğini XI. yüzyıla kadar götürüp ilk örneklerini de Kutadgu Bilig'de gösterirken, Kaya (2016: 1) Kutadgu Bilig'de yer alan örneklerin *"dikkatle incelendiğinde aslında bunların doğan her canlının zamanla yaşlanacağı ve hayatının sona ereceğini anlatan ve yaşname niteliği taşımayan şiirler olduğu görülecektir. Bu bakımdan her iki örneği de ilk yaşname örnekleri arasına alamayız"* sözleriyle yaşnameye örnek olamayacağını belirtmektedir. Bununla birlikte gerek Çelebioğlu gerekse Kaya Türk edebiyatında ilk yaşname örneğinin Ahmet Yesevi tarafından verilmiş

olduğunu kabul ederek bu geleneği XI. yüzyıla götürmek konusunda ittifak hâlinde olmuşlardır.

2. İnceleme

Âşık tarzı halk edebiyatının destan formu içinde kaleme alınan yaşnameler dikkatle incelendiğinde Kutadgu Bilig'de serpiştirilmiş halde bulunan ve yaş ile ilgili olduğu açıkça görülen beyitlerin bu forma çok da uymadıkları görülmektedir. Bununla birlikte, sözlü gelenekten beslenen bir yazılı edebiyata dayanan Kutadgu Bilig'deki söz konusu beyitlerin bir sıra takip etmese de genel olarak yaşnamelere benzerlik gösterdikleri kolaylıkla söylenebilir. Kutadgu Bilig'de yaş ile ilgili konuların ele alındığı beyitlerin bir kısmı Çelebioğlu tarafından değerlendirilmekle birlikte bu beyitlerin sayısı bununla sınırlı değildir. Biz incelememizi Kutadgu Bilig'de yer alan beyitlerden hareketle yaş sorunu üzerinde temellendirip sonunda da bu eserin yaşnameler bakımından nereye konulabileceği konusunda bir karara varmaya çalışacağız.

2.1. İlk Yaratılış, Hayat ve Dönüş (Devriye)

Kutadgu Bilig'in 6391-6408. beyitleri arasında ilk insanın dünyaya gelişinden başlayarak dünya üzerine yayılışı, her türlü sosyal tabakaya ve sınıfa ait insanların dünyada var oluşları, bunun sonunda da ölümden kurtulamayarak bu dünyadan göçüp gitmeleri konusu işlenmiştir. Bu anlatış tarzı da yaşnamelerle ilişkili başka bir tür olan devriyeleri akla getirmektedir. Devriyeler tasavvufî aşk edebiyatının bir nazım şekli olup, devir nazariyesini konu alan şiirlerdir. Devir, varlıkların Allah'tan gelip tekrar Allah'a dönüşünü ifade eder. Ferşiye ve Arşiyeye gibi yaratılıştan itibaren ele aldıkları döneme göre farklı adlarla anılan devriyeler olduğu gibi, Yunus Emre gibi şairlerin Sünni gelenek içinde yazdıkları ve adına şer'i devriye denilen devriyeler de bulunmaktadır (Uzun 1994: 9/251-253). Bu devriyelerde insanın ana rahminden ölümüne kadar olan süredeki maddî ve manevî sıkıntıları, kabir ve ahiret âleminin güçlükleri anlatılır. Kutadgu Bilig'de geçen ve aşağıda yer vereceğimiz beyitler anlattıkları bakımından devriyelere benzerken, bir diğer yandan Çelebioğlu'nun (1984: 153-154) genel olarak insan hayatını konu alan yaşname örneklerine de benzerlik göstermektedir:

*Baka barsa yetrü ajun halini
Eñip kalgu tañlap kör ukxa anı
Apalı havalı ajunka ilip
Urug yadıtı dünya içinde kelip
Olarda berü tut bu ödke tegi*

Ne yanlıg eren koptı begler begi
Kayu bilge togdı kayu alp atım
Kayu kür küvez er kaya teg yalım
Kayusı ukuşlug kayusı büğü
Kayu tilve munduz kayu ermegü
Neçe savcı togdı okatçı amul
Bayat hükmi birle ayu birdi yol
Kayu az yaşadı kayusı uzun
Kayu baş kötürdi bedükrek sözüm
Kayusı törütmiş idike turup
Yağı teg ok attı yasını kurup
Okıgıl bu beytiğ negü tir eşit
Uka bargıl emdi özün kalkı it
Kerek bilge bolgıl kerek miñ yaşa
Tutup bütrü ajuñ erejin yaşa
Ahır ölgü özün kara yir bolup
Ölüm tutsa iltür ökünçin yaşa
...
Udırmu üni yok ya tınmaz tını
Negü erkli hali biligli kanı
...
Ökünçün yaturlar kör mçıklayu
Küsep edgülükni miñ arzu yiyü (KB, 6390-6408)

2.2. Yaş Aralıklarına Göre Hayat

Kutadgu Bilig’de yer alan beyitlerin yıllara göre hayat macerası ve yaşlılıktan şikâyet üzerine yazıldığı görülmektedir. 361-377. beyitler arasında gençlikten başlayarak kırk (40) yaşına kadarki yaşanan ömre üzülmek, kırk (40) yaşından sonra da altmış (60) yaşına kadarki sürede hayat macerası anlatılmıştır.

Küsüş tut **yigitlik** keçer sinde terk
Kaçar bu tiriglik neçe tutsa berk
Seniñde yava bar erken yigitlik küçi
Yava kılma ta’at tapug kıl tuçı
Küser men yigitlikke öknür özüm
Ökünçüm asıg yok keser men sözüm

Kimin **kırkta** kesçe tiriqlik yılı
 Esenleşti erke yigitlik tili
 Tegürdi maña elgin **elig** yaşım
 Kugu kıldı kuzgun tüsi teg başım
 Okır emdi **altmış**maña kel tiyü
 Busuğ bolmasa bardım emdi naru
Otuz yıgımışın yandru aldı **elig**
 Negü kılğay **altmış** tegürse elig
 Negü kıldım erki **elig** men saña
 Nelük türdüñ emdi bu öçke maña
 Tatıg erdi barça yigitlik işim
 Agu kıldı emdi maña yir aşım
Yigitlik negü yıgıdı erse maña
Karlık kelip aldı kelgey saña
 Aya çergüçi kel mini çergüle
 Yıl ay tutgumı boldum emgek bile
 Kişensiz külüñdi mañumaz adak
 Tünerdi yarumaz körigli kara
 Tatıg bardı öçti kurugsa koti
 Yıradı meniñdin yigitlik atı
 Keçip bardı öd kün yavalık bile
 Bu kalmış küñüñ birle 'uzrin tile (KB, 361-377)

Burada gösterilen ve düzenli yaş aralıklarını ele alan beyitler dışında Kutadgu Bilig'de dağınık olarak gençlik, orta yaş ve yaşlılıkla ilgili konuları alan başka beyitler de bulunmaktadır.

1097- 1099. beyitler arasında insanın doğumundan yaşlılığına kadar olan süre insan bedeninde olan değişiklikler tasvir edilerek verilmiştir. Yani yaş aralıkları doğumdan başlayarak yüz, saç-sakal, akıl ve boy üzerine odaklanmak ve bu unsurlardaki değişikliklere yer vermek suretiyle üstü kapalı bir şekilde anlatılmıştır:

Yok erdim törütüti igidti mini
 Kiçig oğlan erdim bedütüti mini
 Yalñ yüzlüg erdim bütürdi sakal
 Kara kuzgun erdim kugu kıldı çal
 Bodum erdi ok teg eğıldi bodum
 Tiriqlik tükedi yetildi ögüm (KB, 1097-1099)

1116. ve 1118. beyitler arasındaysa geçen ömre ve özellikle gençliğe üzülmünür.

Gençken farkında olmadan yapılan işlere ve boş geçen zamana hayıflanma söz konusudur:

*Ökümdi ayur ay tiriqlik isiz
Yavalıka ıdtım isiz körk bediz
Tiriqlik keçürdüm usallık bile
Yigitlikni ıdtım yavalık bile
Küremiş kürek erdi uş bu özüm
Ecel tuttı iltür ne asğı özüm (KB, 1116-1118)*

Bu tip yakınmalarla gençliğe olan özlem ve yaşlılıktan şikâyet, boşa geçen zamandan duyulan pişmanlık, 5632-5647. beyitler arasında da devam etmektedir. Yaşlılığa ulaşmanın bir sonucu olarak Allah'a ve ibadete yönelmek de yine gençlikten yaşlılığa geçişte bedende görülen değişikliklerin tasvir edilmesiyle bu beyitlerde işlenmiştir. Bu tasvirler sayesinde yaş aralıkları açık açık anılmasa da insanın ömründe geçirdiği dönemler rahatlıkla anlaşılmaktadır. İstisnaları olmakla birlikte saçın ve sakalın ağarması orta yaşa girmeye, gözlerin az görmeye başlaması, orta yaştan ilk yaşlılığa, kulakların ağır işitmeye başlaması ve dişlerin dökülmesiyle ileri yaşlılığa işaret eder. Bu sembollerle anlatılan söz konusu yaşa ilişkin dönemlerin bu beyitler arasında düzenli olarak bulunması bu beyitlerin bir yaşname olarak değerlendirilmesine imkân sağlamaktadır:

*Ayur men yorıdım usalın küle
Tiriqlik yava boldı gaflet bile
Tiriqlik küçi bardı mindin kitip
Tayak tuttı elgim bu tirgin atıp
Ökümdi ayur bardı isiz küniüm
Tiriqlik tükedi kararur tünüm
Yidi arzu ni' met özüm udlayu
Tirildim hem ud teg bilüilmeyü
Ayur men yorıdım usalın küle
Küniümni keçürdüm yavalık bile
Yigitlik küçi bardı mindin kite
Açır men yigitlikke küyüp tüte
Tiriqlik uçuktı yağudı ölüm
Ölümke itig yok ya ötgü yolum
Saçım boldı sunkur tüsi teg şaşut
Sakal boldı yazkı gülefte gorut*

*Otuz iki tişim örün yinçüler
Üzüldi yipi kör saçıldı birer
Körüür erdi közler bu künlük yirig
Tünerdi körümez katmda erig
Yırak eştür erdi kulak tutsa ma
Bu küin boldı elgin özüm imleme
Kara erdi kuzgun tüsi teg başım
Kugu kondı başka yetildi yaşım
Özüm yangı boldı bayatka bu küin
Yazuklar üçün yıglasa men ünün
Özüm yangı boldı bayatka turup
Yazuklarka 'uzri tilese kolup
Özüm kodsı emdi yaragsızlarıg
Könül bulganuktın süzülse arıg
Özi tevbe kılmak tiledi turup
Bayatka sıgınsa yazukın kolup (KB, 5632-5647)*

Yukarıda anılan ve sırayla verilen beyitler dışında Kutadgu Bilig'de yer yer gençliğin geçip gitmesi, boşa geçirilmesi ve yaşlılığın gelip insanı tutsak etmesiyle ilgili başka beyitler de bulunmaktadır. 5845. beyitte gençlik bir düşe benzetilirken, 6255. ve 6258. beyitler arasında yine düş motifi etrafında gençliğin çabucak ve boşa geçirilmesi konu edilmiştir:

*Tüşün teg keçer bu tiriglik barır
Tiriglik keçerke keçer küin tanuk (KB, 5845)
İsiz öz yiğitlik yava kaldımız
İsiz kep könül ög isizde isiz
Keçürmiş tiriglik bu küin **boldı tüş**
Neteg keçti erse yanut kelge tuş
Bu kalmış tiriglik yava kalmağı
Hava arzularka könül birmegü (KB, 6255-6258)*

6521-6564. beyitler arasında gençlik, bu kez tipi ve yel, yürüyüp giden bir buluta benzetilerek anlatılmıştır. Gençliğin değerinin bilinmemesi ve çabuk geçmesi, ardından gelen yaşlılık ve yaşlılığın zararının olmadığından bahis bulunmaktadır. 6533-6552. beyitler arasında gençlikte yapılanlar tarihi şahsiyetler İskender, Kisra, Nuh peygamber vb şahsiyetler üzerinden anlatılmış, gençlik; gücü ve değeri etrafında ele alınmıştır:

Yorıglı bulut teg yigitlikni idtim
Tüpi yıl keçer teg tiriglik tükettim (KB, 6521)
...
Kiçiglik tatıgı yığitlik ereji
Yitürdüm men emdi tutarda kürettim (KB, 6526)
...
Kiçiglik keçürdüm yığitlik yitürdüm
Künüm çeliledim özümni çökittim (KB, 6534)
...
İçip yatmış er tegudıp odlu keldim
Özüm yolda azmış bayatka uyadtım (KB, 6540)
...
Tilek arzu birle yügürdüm nece men
Kuturmuş böri teg ajunnu ulittim (KB, 6542)
Ajun bütrü tuttum sikender tutarca
Tükel nuh yaşın men yaşadım yaşattım
Özüm haydar erse yaşın yaşın teg kılıçlıg
Ya rüstemleyü men ajunda çavıktım (KB, 6547-6549)
...
Negü asgı ahır yanış yirke boldı
Turu kaldı dünya iki böz ilettim (KB, 6552)

Kutadgu Bilig'in bazı bölümleri yaşlılığa ve yaşlılıkla gelen hastalılara ayrılmıştır. Bu hastalıklar ölümün habercisidir. Kutadgu Bilig'de bu hastalıkların nedenine ve tedavisine ilişkin bilgiler verilmektedir. Kan bilimi (hematoloji) yöntemlerinin gelişmediği ve hastalıkların vücuttaki dört unsurun dengesindeki bozulmaya bağlı olarak ortaya çıktığına inanıldığı zamanlarda bu sıvıları dengede tutmak ve ortaya çıkan hastalıklarda bu sıvıları tekrar dengelemek adına yiyecek ve içeceklerden yararlanmak da yaşlılık ve hastalık bağlamında Kutadgu Bilig'de ele alınan konulardan biri olmuştur. Yaşlılık ile ilgili beyitler de diğer yaş ile ilgili konularda olduğu gibi eserde dağınık bir biçimde ele alınmıştır. Eserde yaşlılık, hastalık ve ölüm konusu Ay Toldı'nın başından geçenler üzerinden konu edilmiştir. Bu beyitlerde gençlik yaza, yaşlılıkta kışa benzetilerek anlatılmıştır:

Bu ay toldı buldı tükelin tükel
Tüketti tiriglig turu kaldı mal
Yana irlü kirdi bu tolmış ayı
Kadırkışka yandı yarumış yayı

Yaraşık tadular karıştı için
Küçendi biri tuttu bastı için
Taduteğşürüldi aşı boldıyig
Ağır boldı köñli katıg tuttu ig (KB, 1051-1054)
...
Otaçı tirildi tamur kördiler
Ol ig kem ne ermiş ayu birdiler (KB, 1057)
...
Kayu aydı örtüm içürgü kerek
Özi katmış emdi boşutgu kerek
Kayusı soğuk itti kattı cülub
Kayu kıldı birdi kereklig serab
Ot em kalmadı kör neçe kaldılar
Yaraşık ne erse anı birdiler
Asıg kılmadı künde arttı igi
Koradı küçi künde yitti ögi (KB, 1058-1062)
...
Kerek tut otaçı kerek erse kam
Ölüglıke hergiz asıg kılmaz em (KB, 1065)
Ne körklüg kün erdi yiğitlik küni
Karılık yok erse yorısa köni (KB, 1079)
...
Bu ay toldı aydı ay ilig kutı
Bu igke emi yok tilemeoti
Kayu kim togar erse ölgü kerek
Kayu neñ agar erse ilgü kerek (KB, 1085-1086)

Kutadgu Bilig'in bazı bölümleri ölüme hazırlık ve bu dünyanın ölüm için bir hazırlık yeri olduğuna ilişkin beyitlerden oluşmaktadır:

Negü asğı ahır yanış yirke boldı
Turu kaldı dünya iki böz ilettim
Yalıñ keldim erdi yalıñkırğüyirke
Nelük dünyaka özni munça işittim
Keçer dünya ketçi tüpi yel keçer teg
Keçer dünyaka öz usalm basıttım
Tiriğlikke asğı kanı edgü kılkm

Tirilikte tarlağ kayu yirke ektim
Negü ektim erse anı orgu ahur
Negü ordum erse anın öz süçittim (KB, 6552-6556)

...

Karılık kavurdu yiğitlik yıradı
Tatığ bardı bargu udu yol könitim (KB, 6561)

...

Sen ök sen yazuk yarlıkagıl idim bir
Suyurka mini sen yazukum unuttım (KB, 6564)

2.3. Yaşnameler Bağlamında Merdiven Motifi

Yaşnameler söz konusu olduğunda benzetmeye dayalı olarak en çok gündeme gelen olgu merdiven olmuştur. Merdiven çıkılması ve inilmesi yönüyle hayat olgusuyla bağdaştırılmış ve edebiyatımızda günümüze kadar taşınan ve kullanılan bir motif olmuştur. Çelebioğlu (1984:152) Kutadgu Bilig'deki 6052 ve 6053. beyitleri merdiven motifine örnek olarak gösterir:

Ediz bagnağ men şatu kördüküm
Tirilik turur ay kadaş yördüküm
Şatunuy başıya tegi yokladım
Yaşımın tükettim tirilik yidim (KB, 6052-6053)

Çelebioğlu'nun dikkat çektiği bu beyitler merdiven motifinin işlendiği yegâne örnekler değildir. Kutadgu Bilig'de yeri geldikçe ve konu gerektirdikçe bazen birbirini takip eden birkaç beyit bazen de tek beyitler hâlinde bu motifin işlendiği görülmektedir.

İniğli agar ol ağığlı iner
Yaruğlı tunar ol yorığlı tınar
Ne kim işler erse tükelim küder
Tükeğli tükese inişke yanar (KB, 1049-1050)
Kayu kim togar erse ölgü kerek
Kayu neğ agar erse ilğü kerek
Ağışka iniş ol edizke batığ
Sevinçke sakınç ol açığka tatığ (KB, 1086-1087)
Şatu kördüm elig anıñ bagnaşı
Yüz utru uruğlug ediz hem yası
Anar ağdım emdi birer bagnaça
Başıya tegi bagna sandım nece

2.4. Yaşa Göre Rüya Yorumu ve Yeme İçme

Kutadgu Bilig'de yaşa bağlı olarak ele alınan konulardan biri vücudun sağlıklı olabilmesi için vücuttaki dört sıvının dengede tutulmasına ilişkindir. Bu sıvıların (kan, safra, sevdâ ve balgam) dengesindeki bozulmanın hastalığa sebep olacağına inanıldığından bunların dengede tutulmasına aşırı özen gösterilmiştir. Bu sıvıların dengede tutulan şeyler ise yenen ve içilen şeylerdir ki, sıvıların dengesi yaşa göre farklılık göstermekte dolayısıyla her yaşa göre bu sıvıların dengede tutacak yiyecek ve içecekler de değişmektedir. Kutadgu Bilig'de hastalıkların tedavisi ve hatta rüyalar ve rüyaların yorumları ve açıklanması yaşa göre değişmekte, rüyada görülen bazı şeyler vücuttaki sıvıların dengesinin bozulmasına bağlandığından bunlara yine yaşa göre yiyecek ve içeceklerle tedavi yöntemleri önerilmektedir. Dönemin tıp bilgisinden alındığı açık olan bilgilerde insanın tabiatı, yiyecek ve içecekler ve insanın yaş arasındaki ilişki çok açık biçimde ortaya konmuştur:

Tadu bilgi aşnu yaraşık yise
Taduka yaraşmaznı kodgu usa
İsig artsa terkin sogık iç öze
Sogık artar erse isigin tüze
Yigit erse yaşıñ yaz erse yılın
Sogık işke tutgil isütür kanın
Yaşıñ kırkta kesçe küñ ay erse küz
İsig neñ bile sen özüñ tab'ı tüz
Yaşıñ erse altmış ödün erse kış
İsig işke tutgil sogık kulma iş (KB, 4621-4626)
Telim tüş bolur yim içimke barr
Yaragsız yimiş bolsa terşiz kelir
Takı bir tüş ol kör bu yıl fashıya
Tadusı küçenip barr aslıya
Yıl ülgı yaz erse kiçig erse er
Kızıl körse barça yağız körse yir
Anı kan küçemiş bolur belgülig
Ayu bir kan alsun anar ülgülig
Yıl ülgı yay erse tüşegli yigit
Sarıg al tüşese ya kürküm ögit
Sarıgı küçenmişbolur ay büğü
Özini boşutgu terengbin yigü
Yıl ülgı küz erse er erse orut

*Kara körse tag ya kudug körse üt
Bu sevda küçenmiş bolur ay kadaş
Ot içgümenesin arıtgı adaş
Kış erse yana tüşkörügli karı
Akar suv tüşese ya buz kar tolı
Küçenmiş bolur kör anıy balgamı
İsig ney yitürgü içürgü emi (KB, 6005-60141)*

3. Sonuç

1. Kutadgu Bilig’de yaş konusu zaman zaman yaş sırasına bağlı olarak fakat daha çok bir yaş sırası gözetilmeden ele alınmıştır.

2. Kutadgu Bilig’deki yaşla ilgili beyitlerin çokluğuna rağmen bu beyitlerin tamamının yaşname formunda olduğu söylenemez. Bununla birlikte 361-377. beyitler arasında yaş aralıkları açık açık belirtilerek 1097-1099. beyitler arasında ise yaşa bağlı olarak vücutta meydana gelen değişiklikler ön plana çıkarılarak bir yaşname ortaya konmuştur.

3. Kutadgu Bilig’de yaş meselesi sadece yaş aralıkları ve yaşla ilgili ön plana çıkan özellikler bağlamında değil, hastalık, yeme-içme ve rüya bağlamında da değerlendirilmiştir.

4. Yaşnamelerin en belirgin özelliklerinden biri olan merdiven motifi de Kutadgu Bilig’de inmek ve çıkmak eylemlerine bağlı olarak işlenmiştir.

5. Kutadgu Bilig’deki yaş ile ilgili beyitlerin bir yaşname olup olamayacağı konusu tartışılmaya devam edecek olmasına rağmen, bu beyitlerin XI. yüzyılın sözlü geleneğinde bulunan yaşnamelerin tesirinde ve dönemin üslup ve formuna göre bu esere Yusuf Has Hacip tarafından alındıkları kolaylıkla söylenebilir.

Kaynaklar

- ARAT R. R. (1991) *Kutadgu Bilig. I Metin*, Ankara: TDK Yayınları.
ARAT R. R. (1988) *Kutadgu Bilig. II Çeviri*, Ankara: TDK Yayınları.
ARAT R. R. (1979) *Kutadgu Bilig. III Dizin*, Ankara: TKAE Yayınları.
ÇELEBİOĞLU A. (1984) Türk Edebiyatında Yaşnameler. *Türklük Bilgisi Araştırmaları*, Sayı: 1, ss. 151-286.
UZUN M. (1994). Devriye. *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 9, ss. 251-253.

Elektronik Kaynaklar:

KAYA D. (2016) Yaşnameler.

http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBİYATI/dogan_kaya_yasnamaler.pdf (Alıntılanma tarihi: 18.12.2016)

Mehmet Vefa Nalbant

Doç. Dr. Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Eski Türk Dili Anabilim Dalı öğretim üyesi, Denizli.

e-posta: vnalbant@gmail.com

Yazı bilgisi:

Alındığı tarih: 26 Aralık 2016

E-yayın tarihi: 22 Mayıs 2017

Çıktı sayfa sayısı: 13

Kaynak sayısı: 6